

Ковмир С. В.,

аспірант Національної академії Служби безпеки України

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF THE PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS PROTECTION SYSTEM IN UKRAINE

У статті проаналізовано стан та перспективи розвитку системи захисту учасників кримінального судочинства в Україні. Досліджено основні тенденції кримінального впливу на свідків і потерпілих в Україні, наголошено на необхідності розробки механізмів щодо вдосконалення правової й методичної бази для розвитку та застосування найбільш ефективних заходів забезпечення безпеки. Автор акцентує увагу на потребі розвитку та законодавчого закріплення адміністративних процедур, які мають забезпечити якісне оцінювання загроз та ризиків стосовно учасників кримінального судочинства. Проаналізовано відповідність національного законодавства Рекомендаціям Rec (2005)9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям. Автор статті аналізує особливості застосування окремих видів забезпечення свідків і потерпілих в Україні. Виявлено принципові відмінності європейського та українського підходів щодо градаційного визначення осіб, що потребують захисту, проаналізовано особливості програм захисту в межах адміністративних процедур прийняття/скасування рішень про застосування заходів забезпечення безпеки. Підкреслено невідповідність української системи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства міжнародним стандартам та рекомендаціям. Євроатлантичний напрям розвитку України має бути спрямований на створення ефективної та дієвої системи захисту учасників кримінального судочинства. Запровадження унормованих законодавством процедур оцінювання реальних або потенційних загроз дозволить суб'єктам, які забезпечують такий захист, укласти чіткі та неупереджені правила відбору для програм захисту учасників кримінального судочинства, а створення єдиного національного органу сприятиме реалізації нової концепції захисту таких осіб на національному рівні.

Ключові слова: захист свідків, протиправний вплив, захист учасників кримінального судочинства, оцінювання ризиків.

The author analyzed the state and prospects of the development of the system for protecting participants in criminal proceedings in Ukraine. The main trends of criminal influence on witnesses and victims in Ukraine were investigated, emphasizing the need to develop mechanisms for improving the legal and methodological basis for the development and application of the most effective security measures. The author focused on the need to develop and legislatively consolidate administrative procedures aimed at ensuring a higher-quality assessment of threats and risks concerning participants in criminal proceedings. The conformity of national legislation with the Recommendations Rec (2005)9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the protection of witnesses and persons cooperating with justice was analyzed. The author of the article analyzes the peculiarities of applying separate types of protection for witnesses and victims in Ukraine. The fundamental differences between European and Ukrainian approaches to the gradation of persons requiring protection are identified, and the features of protection programs within administrative procedures for making/revoking decisions on applying security measures are analyzed. The inconsistency of the Ukrainian system for ensuring the safety of participants in criminal proceedings with international standards and recommendations is emphasized. The Euro-Atlantic direction of Ukraine's criminal justice development should be aimed at creating an effective and efficient system for protecting participants in criminal proceedings. The introduction of legislatively regulated procedures for assessing real or potential threats will allow entities providing such protection to create clear and unbiased rules for selecting potential candidates for the protection program, while the establishment of a single national body will enable the implementation of a new concept for protecting such individuals at the national level.

Key words: witness protection, unlawful influence, protection of participants in criminal proceedings, risk assessment.

Постановка проблеми. Для недопущення проявів посткримінального впливу на учасника кримінального судочинства в державі повинна існувати дієва система заходів захис-

ту, допомоги та підтримки, яка, зважаючи на взаємозв'язок між реальною загрозою, індивідуальними ознаками свідка та/або потерпілого, та важливістю таких свідчень, створюватиме

необхідні умови безпеки і безперервне й ефективне кримінальне переслідування злочинців.

На сьогодні в Україні заходи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, здійснюють декілька правоохоронних органів (НПУ, СБУ, НАБУ та ДБР), що водночас призводить до того, що такий захист є безсистемним (як правило ресурси таких підрозділів дозволяють застосовувати винятково такий вид захисту, як «особиста охорона») з недостатньою координацією таких заходів забезпечення безпеки між різними відомствами.

Варто констатувати, що наразі в Україні немає правових та технічних можливостей для заміни персональних документів, оренди житла та зміни даних у державних реєстрах, а також відповідних методичних рекомендацій з питань організації зазначеної діяльності, необхідного досвіду і професійної підготовки співробітників відповідних підрозділів, що унеможливує якісне здійснення таких видів захисту, як «тимчасове і постійне переселення» та «заміна ідентифікаційних документів» та призводить до необґрунтованого збільшення ризиків для осіб, які перебувають під захистом держави.

У результаті проведеного аналізу кримінальних проваджень, що стосуються вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, спостерігається тенденція до свідомої відмови свідків і потерпілих від надання викривальних показань та співпраці з органами правосуддя. Основні причини такої поведінки полягають у тому, що немає адекватного захисту від потенційної небезпеки, а строк дії державного захисту є обмеженим та припиняється із закінченням кримінального провадження, незалежно від актуальності та серйозності загрози [5].

Зазначена проблема призводить до того, що основні учасники і замовники злочинів, пов'язаних з організованою та транснаціональною злочинністю, тероризмом, воєнними й іншими міжнародними злочинами, торгівлею людьми, нелегальним обігом вогнепальної зброї та наркотичних речовин, політично мотивованими вбивствами за замовленням та корупцією, часто залишаються непокараними.

Окремо слід зазначити, що деякі положення чинного закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінально-

му судочинстві» не відповідають міжнародним зобов'язанням у цій сфері правовідносин, які Україна взяла на себе, ратифікувавши низку міжнародних договорів у сфері боротьби зі злочинністю (наприклад, Рамковій Конвенції ООН проти організованої злочинності, 1997р., Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, 2000 р. та ін.) [5].

Також є невідповідність української системи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства міжнародним стандартам і рекомендаціям, зокрема Рекомендації Рес (2005)⁹ Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків й осіб, які співпрацюють з правосуддям, Рекомендації Рес (2006)⁸ Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів та ін.

Стан наукового дослідження теми. Проблемам удосконалення системи забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні та дослідженню проблем практичної реалізації окремих програм захисту учасників кримінального судочинства приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері кримінального процесу, зокрема О. В. Бардацька, І. В. Басисита, В. І. Бояров, М. І. Костін, А. М. Орлеан, П. В. Серебрянський, В. П. Бахін, В. К. Весельський, М. В. Гарник, О. О. Гриньків, О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко, М. С. Карпов та інші науковці. Водночас у зазначених наукових роботах, на нашу думку, порушено лише окремі аспекти проблеми забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, а більшість проблемних питань залишаються дискусійними і тому потребують подальшого дослідження та вирішення з урахуванням реалій сьогодення, поточного стану злочинності та сучасних світових трендів в сфері протидії посткримінальному впливу на свідків та потерпілих з боку злочинних організацій.

З урахуванням вищевикладеного, **метою** дослідження є оцінювання поточного стану національної системи захисту учасників кримінального судочинства, аналіз її відповідності концептуальним засадам забезпечення безпеки свідків і потерпілих в країнах Європейського Союзу та визначення найбільш ефективних напрямів розвитку національної концепції захисту свідків і потерпілих з урахуванням

висновків діяльності міжвідомчої робочої групи з удосконалення українського законодавства з питань захисту учасників кримінального судочинства у 2019–2021 роках.

Виклад основного матеріалу. Процес інтеграції України в світове співтовариство, зокрема, вступ до Ради Європи сприяє створенню в державі законодавства, яке має убезпечити осіб, що діють в інтересах правосуддя. Цей процес повинен каталізувати реалізацію в національному законодавстві рекомендацій міжнародної спільноти щодо застосування заходів безпеки, використання цінного досвіду країн, що почали вирішувати цю проблему раніше за Україну. На нашу думку, система захисту учасників кримінального судочинства в Україні наразі не є оптимальною з позиції реалізації права особи на безпеку та потребує суттєвого вдосконалення.

Відповідно до зобов'язань України, які викладено в п. d ч. 3 ст. 22 Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого, за сприяння Консультативної місії Європейського Союзу в 2017 році було створено міжвідомчу робочу групу з питань удосконалення системи захисту свідків в Україні, до якої входили представники Верховної Ради України, усіх правоохоронних органів, залучених у процес захисту учасників кримінального судочинства, Міністерства юстиції України [4].

Перед робочою групою постали такі завдання: збирання інформації про методи та практики, що використовуються під час захисту свідків в країнах Євросоюзу, її аналіз, оцінювання з позиції українського законодавства, а в подальшому виокремлення найкращих методик, які можуть бути застосовані в Україні.

Учасники робочої групи проаналізували національне законодавство щодо його відповідності європейським рекомендаціям у цій сфері. За результатами роботи зазначеної групи було запропоновано проект змін до законодавчих актів, які регулюють процес здійснення захисту учасників кримінального судочинства в Україні. Запропонована концепція передбачала імплементацію в національне законодавство сучасних світових практик у сфері захисту свідків і потерпілих.

Аналізуючи досвід європейських колег щодо захисту свідків і потерпілих, слід зазначити, що більшість законів Європейського Союзу ґрунтуються на базисних принципах, викладених у рекомендаціях Кабінету міністрів Ради Європи державам членам ЄС 2005 року (далі – Rec (2005)9). Розробка цих рекомендацій стала результатом роботи мультинаціональної команди експертів з протидії тероризму та організованій злочинності. У документі визначено, що роль, яку відіграють свідки у кримінальному провадженні, зростає з кожним роком, а їхні свідчення часто мають вирішальне значення для засудження правопорушників, в зв'язку зі скоєнням ними тяжких та особливо тяжких злочинів [3].

Основною метою цих рекомендацій є формування уніфікованого внутрішнього законодавства в країнах ЕС та, як наслідок, здійснення перегляду національної політики захисту свідків і потерпілих у кожній окремій країні й забезпечення розповсюдження інформаційних матеріалів серед усіх зацікавлених органів, таких як: судові органи, органи слідства і обвинувачення, об'єднання адвокатів та відповідних суспільних інститутів.

Зважаючи на те, що чіткі та унормовані процедури щодо реалізації найбільш ефективних видів захисту, які пов'язані з релокацією особи в національному правовому полі відсутні, а прогалини в адмініструванні програм захисту свідків і потерпілих призвели до розвитку в Україні лише заходів забезпечення безпеки, орієнтованих на фізичний захист, захист житла та майна. Примітивне копіювання положень деяких світових концепцій без розробки та запровадження сучасних методів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в Україні призвело до того, що найбільш ефективні види забезпечення безпеки, такі як «переселення свідка на нове місце проживання» та інші похідні види захисту в Україні майже не застосовуються та не мають розвитку.

Експерти Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (далі – КМЄС) визнають систему безпеки учасника кримінального судочинства, яка реалізовується у формі фізичної охорони, найменш ефективною та найбільш ресурсовитратною. Ми погоджуємось з думкою експертів КМЄС щодо необхідності

реалізації в національних програмах захисту свідків та потерпілих більш ефективних заходів забезпечення безпеки як з позиції якісних, так і кількісних (фінансових) показників – переміщення свідка та членів його родини в безпечне місце, заміна документів або навіть страхування житла та майна. Усі ці завдання вимагають наявності в штаті підрозділу захисту спеціалістів із логістичної сфери, фахівців зі створення легенд та заміни ідентифікаційних документів, спеціалістів у сфері IT-технологій та фінансів, психологів та юристів-міжнародників тощо.

Найбільш перспективним напрямом розвитку системи захисту свідків в Україні, на думку спеціалістів КМЄС та учасників робочої групи з удосконалення системи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, є створення єдиного органу, який у майбутньому має здійснювати координацію більшості програм захисту свідків і потерпілих та матиме статус національного. Свою позицію учасники робочої групи, членом якої також був автор статті, аргументували наявною в ЄС практикою, що полягає в уніфікованому підході до реалізації таких складних у правовому та організаційному плані заходів, як захист свідків і потерпілих.

Створення єдиного органу захисту свідків в Україні дозволило б у стратегічній перспективі оптимізувати ресурси всіх правоохоронних органів, суттєво перерозподіливши сили та засоби на більш ефективні заходи. Підготовка відповідних фахових спеціалістів у межах такої структури буде більш ефективною, що призведе до підвищення швидкості та якості надання захисту свідкам і потерпілим як усередині країни, так і під час міжнародного співробітництва.

Водночас слід зазначити, що поточний рівень взаємодії та наявної довіри між правоохоронними органами в Україні не дозволяє припустити, що вони відмовляться від функції захисту учасників кримінального судочинства та погодяться на забезпечення захисту своїх свідків під егідою єдиного національного органу. Певним чином в новій концепції було досягнуто компромісного рішення через створення дворівневої системи захисту свідків і потерпілих, яка передбачає можливість здійснення заходів безпеки стосовно учасників кримінального судочинства як спеціальними підрозділами МВС, СБУ, ДБР та НАБУ (фізичний захист,

тимчасове переселення) так і єдиним національним органом – Національним агентством захисту учасників кримінального судочинства (переселення в інше місце проживання, заміна документів та зміна зовнішності, міжнародне співробітництво та ін.).

Зазначений підхід дозволить у майбутньому доручити єдиному органу процес створення та реалізацію національної стратегії захисту свідків і потерпілих, визначити напрями розвитку українського законодавства в цій сфері відповідно до світових трендів та запровадити нові стандарти безпеки, що може докорінно змінити ступень довіри українських громадян до системи правосуддя загалом (проект закону України «Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя» – реєстр. ном. 5751 від 12.07.21).

Основною ідеєю рекомендацій європейських колег є також створення ефективної системи оцінювання показань свідка в межах кримінального провадження, адекватне реагування на релевантні загрози, а також кваліфікований комплексний аналіз готовності свідка та членів його родини стати частиною програми захисту.

Необхідно зазначити, що в країнах Європейського Союзу акцент робиться на всеосяжному оцінюванню «справи» кожного свідка. Наші європейські колеги з часом зробили входження до «клубу свідків» достатньо формалізованим, але водночас простим та зрозумілим процесом. Для того, щоб стати учасником програми захисту, свідку, зазвичай необхідно дати відповідні свідчення вже на етапі попереднього слідства (п. 10 додатка до Rec (2005)9).

Такі свідчення мають бути вирішальними у кримінальному провадженні, яке пов'язане з організованою злочинністю, тероризмом, злочинами проти держави або злочинами проти цінностей, що захищаються міжнародним судом (п. 10 додатка до Rec (2005)9). У деяких країнах до цього списку додано злочини у сфері корупції, викрадення людей та незаконний обіг наркотиків. Їх об'єднує той факт, що вони всі належать до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів у будь-якій державі ЄС [9].

Якщо свідок відповідає критеріям вступу до програми захисту, наступним етапом є оцінювання його психологічного стану. Робиться

це для того, щоб чітко визначити такі факти, як поточний стан свідка та його готовність до подальшого співробітництва, здатність свідка розірвати свої родинні та дружні зв'язки (в 95% випадків він відповідає умовам програми переселення в інше місце проживання, іноді навіть в іншу країну), прогнозування вірогідності його успішної адаптації в новому середовищі (чи достатньо в нього потенціалу для початку нового життя за можливої зміни стилю життя, професії тощо). У цьому питанні наші європейські колеги віддають перевагу оцінюванню незалежних (тих, які пройшли необхідну державну акредитацію і сертифікацію) експертів-психологів, для виключення будь-яких аргументів сторони захисту щодо можливого тиску на свідка під час таких експертиз [6].

Паралельно з оцінюванням психологічного стану свідка (а також членів його родини, якщо їм також загрожує небезпека) відповідними спеціалістами має проводитися аналіз ваги його свідчень у процесі досягнення цілей кримінального провадження, можливість заміни цих свідчень іншими доказами, оцінка загроз свідку та розробка відповідних пропозицій для реалізації комплексу заходів забезпечення безпеки [8]. Як бачимо, підхід європейських колег базується на певних жорстких принципах відбору до програми захисту. І найголовніше – участь свідка в програмі захисту можлива лише за його особистої згоди.

Визначення поняття «свідок», чітко сформульовано в Рекомендаціях, базується на концепції, яка згадується в Ст. 6 Європейської Конвенції про права людини [1]. В це визначення не входять інформатори, оскільки вважається, що їхня роль кардинально відрізняється від ролі свідків, оскільки вони надають інформацію, яка є необхідною для початку розслідувань або для запобігання злочинів, але зазвичай не стосується кримінального провадження. Крім того, сфера застосування згаданих Рекомендацій не стосується інших учасників – суддів, прокурорів, поліцейських, експертів і перекладачів, які під час виконання своїх функціональних обов'язків потенційно можуть отримати важливу інформацію і стати жертвами залякувань з боку злочинців.

Відповідно до Rec (2005)9 Ради Європи категорії осіб, які надають інформацію про злочин, визначено наступним чином:

– «свідок» – це будь-яка особа, яка володіє інформацією, що стосується кримінального провадження та яка дала і/або в змозі давати свідчення (незалежно від його/її статусу, прямого або непрямого, усного чи письмового свідчення, відповідно до національного законодавства) та яка не відповідає визначенню «особа, яка співпрацює із судочинством»;

– «особа, яка співпрацює із судочинством» (collaborator of justice) – це будь-яка особа, яка притягується до кримінальної відповідальності за скоєння злочину, або була визнана винною за участь у злочинному угрупованні чи іншій злочинній організації будь-якого типу, або за злочини, пов'язані з організованою злочинністю, але яка водночас погоджується співпрацювати з органами кримінального правосуддя, зокрема шляхом надання свідчень про кримінальні угруповання або організації, або про будь-які злочини, пов'язані з організованою злочинністю або іншими тяжкими злочинами [3].

Автор вважає, що необхідно також розмежувати ці поняття в національному законодавстві, оскільки застосування та види заходів захисту докорінно відрізняються у випадках стосовно випадкових свідків і осіб, які співпрацюють з судочинством. З цієї причини ми вважаємо, що ці два поняття мають бути внесені до українського законодавства, яке регулює забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Ще один підхід до дефініції поняття «свідок» кардинально розмежує методи та прийоми в організації процесу захисту. Європейці розрізняють два типи свідків: «свідок під загрозою» та «уразливий свідок» [6]. Диференціювання цих категорій дозволяє більш гнучко застосовувати арсенал процесуальних та непроцесуальних заходів забезпечення безпеки. У випадку зі свідком з нестійкою психікою, літньою людиною або підлітком (уразливі свідки), важливу роль відіграють психологи та юристи, які можуть суттєво знизити їх внутрішні страхи перед наданням свідчень у суді. Водночас використання елементарних процесуальних заходів (телеконференція, розгляд справи в закритому судовому засіданні) може виявитися ефективнішим, ніж задіяння співробітників підрозділу спеціального призначення на броньованому автомобілі.

Важливий аспект, який також вивчався представниками робочої групи, був присвячений системі прийняття рішень про початок/закінчення реалізації програм захисту в європейських країнах. На відміну від українського законодавства, у всіх європейських законах передбачено включення свідка до програми захисту за наявності прямих та непрямих загроз його здоров'ю чи життю, водночас причинно-наслідковий зв'язок між загрозами та участю в конкретному кримінальному провадженні є базовим для розгляду такої заяви на участь в програмі (ч. 1. додатка до Rec (2005)9).

Маємо констатувати, що чинна національна концепція прийняття управлінських рішень у межах забезпечення безпеки свідків і потерпілих фактично не передбачає механізмів перевірки інформації про загрози. Вказане створює умови, за яких рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки ухвалюються без урахування реальності загроз, а під захист беруться особи щодо яких жодних таких проявів немає.

На думку наших закордонних колег, з метою реалізації прав учасників кримінального судочинства орган, який уповноважений ухвалювати рішення про застосування заходів безпеки, має проводити оцінювання наявних та потенційних загроз особі, що сприяє органам правосуддя. Таке оцінювання допоможе визначити, які саме заходи забезпечення безпеки, будуть найбільш релевантними конкретній безпековій ситуації.

Під час такого оцінювання мають обов'язково бути враховані критерії, які визначено в п. 12 Рекомендацій РЄ (2005)8:

- ступінь участі особи, що потребує захисту, в розслідуванні конкретного кримінального провадження;
- релевантність (важливість) внеску у розслідування обставин злочину;
- серйозність погроз на адресу свідка або потерпілого, а також їхніх близьких;
- бажання і можливість стати суб'єктом захисту [6].

Відношення особи до справи означає встановлення її зв'язку з кримінальним провадженням, з'ясування, чи є вона жертвою, свідком, або особою, яка співпрацює зі правосуддям, залежно від чого стосовно цієї особи можуть

бути застосовані принципово різні види захисту. Наприклад, свідок, який водночас є жертвою, має право на психологічну допомогу, а також застосування таких процесуальних заходів, які дозволяють уникнути зустрічі віч-на-віч з обвинуваченим. З іншого боку, свідок, який є особою, яка співпрацює з правосуддям, має право на привілеї, пов'язані з застосуванням особливого режиму для осіб під захистом у місцях позбавлення волі, як наприклад, переривання відбування покарання, дострокове звільнення, спеціальні умови утримання та ін. [7].

Важливість внеску свідка в розслідування злочину в країнах ЄС є також ключовим критерієм, який має братися до уваги. Загальне правило полягає в тому, що показання свідка, його внесок у з'ясування обставин правопорушення мають бути істотними, суттєвими та мати вирішальне значення для процесу доказування. Свідок має володіти інформацією про злочин, особу злочинця або інші суттєві обставини, які необхідні для вирішення справи по суті [9].

Надаючи цю важливу інформацію, свідок ставить під загрозу своє життя, здоров'я, свободу, фізичну недоторканність або своє майно. Для визначення, який саме тип заходів захисту буде застосований, необхідно провести дослідження відповідних ризиків та оцінити серйозність і реальність загрози. Під час такого оцінювання ключову роль мають відігравати представники оперативних підрозділів, фахові експерти та психологи. Саме завдяки такому підходу орган досудового розслідування, прокурор або суд зможуть об'єктивно встановити, чи є загроза свідкові реальною та такою, що пов'язана з кримінальним провадженням. Природно, що в певних випадках свідок, перебуваючи в стані психологічного стресу, може відчувати не реальну, а уявну небезпеку. Тому вкрай важливо, щоб свідкові або потерпілому було надано своєчасну психологічну допомогу та проведено відповідну експертизу з метою визначення реальності та обґрунтованості причин, що створюють таке побоювання.

Висновки. Отже, перш ніж вимагати співпраці з правоохоронними органами держава має забезпечити учасникам кримінального судочинства адекватний рівень захисту, оскільки головною причиною збільшення кількості заздалегідь неправдивих свідчень або відмов від надавання

показань та експертних висновків є саме захищеність цих суб'єктів кримінально-правових відносин від протиправних дій.

Для уникнення будь-якої загрози свідку повинна існувати дієва система заходів захисту, допомоги та підтримки, яка, зважаючи на взаємозв'язок між реальною загрозою, індивідуальними ознаками свідка та/або потерпілого та важливістю таких свідчень, створюватиме відповідні умови безпеки для безперервного й ефективного кримінального переслідування злочинців.

Процедури за участі свідків та потерпілих, а також будь-які інші дії мають ґрунтуватися на законодавчих положеннях, але такі положення також мають бути додатково розроблені та закріплені у формі правил, підзаконних актів або процедурних протоколів, особливо у випадках, коли впровадження правової норми вимагає глибоких фахових знань. Розробка протоколів, стратегій або підзаконних актів забезпечить рівність, прозорість та усуне будь-які підстави підозрювати довільне або упереджене ухвалення рішень суб'єктами захисту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.11.2022).
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 4 квітня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 51–56.
3. Recommendation Rec (2005)9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice. Strasbourg: Council of Europe, 2005.
4. International trends in the facilitation of witness co-operation in organized crime cases. *European Journal of Criminology* (2006), p. 319–355.
5. UNODC. Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime. New York: United Nations, 2008.
6. Combating Organised Crime: Best Practices Survey of the Council of Europe. Octopus Programme. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2004.
7. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства : міжнародний та вітчизняний досвід : (аналітичний огляд) / [М. О. Свірін, Л. М. Шестопалова, А. І. Пясецький та ін.] ; НДІ проблем боротьби зі злочинністю НАВСУ. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2006. – 119 с.
8. Гриньків О. О. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства : становлення і розвиток в окремих зарубіжних країнах / О. О. Гриньків // *Право і суспільство*. – 2007. – № 4. – С. 89–92.
9. Гриньків О. О. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства у проекті КПК / О. О. Гриньків // *Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф., (Луцьк, 29–30 травня 2009 р.)* / [укл. Т. Д. Климчук.]. – Луцьк, 2009. – С. 520–523.